

YALNIZCA İSTANBUL RUHUyla: HUKUK BİRİNCİLERİ*

Only With The Spirit of Istanbul: Hukuk Birincileri

Tarık ÖZCAN**

Özet: Hukuk Birincileri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri tarafından neşredilmiş bir broşürdür. Bu broşürde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi dönem birincilerinin fotoğrafları ve biyografileri, sınavlarda başarı göstermiş öğrencilerin imtihan kağıtları ve öğretim üyelerinin bu imtihan kağıtları hakkındaki görüşleri yer almaktadır.

Bu çalışmada öncelikle Hukuk Birincileri'nin tarihçesi ve çıkarılma amacı anlatılacak, daha sonra ise 1938-1945 dönemindeki sınavların uygulanma yöntemi ve biçimsel özellikleri hakkında bilgilendirme yapılacaktır. İlerleyen bölümlerde ise öğretim üyelerinin, sınav kağıtları hakkındaki yaptığı yorumlar ve öğrencilerin akademik başarısı hakkında değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Birincileri • İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi • Sınav • Eğitim tarihi • Hukuk tarihi

Abstract: Hukuk Birincileri is the brochure that had been published by the faculty members of Istanbul University Faculty of Law. This brochure contains photographs and biographies of the top-scoring students of Istanbul University Faculty of Law, the exam papers of the students who had succeeded in the examinations, and the opinions of the faculty members about these exam papers.

In this paper, first of all, the history of Hukuk Birincileri and the purpose of publishing this brochure will be explained. Secondly, the method and the formal characteristics of the examinations held in the 1938-1945 period will be considered. In the following sections, the comments of the faculty members about the exam papers, and the academic achievement of the students will be evaluated.

Keywords: *Hukuk Birincileri* • Istanbul University Faculty of Law • Exam • History of education • History of law

* Bu çalışmayı kıymetli babam Özer Özcan'a armağan etmek isterim. Ayrıca Hukuk Birincileri'yle tanışmama vesile olan Prof. Dr. Aydın Gülan'a, zor zamanlarımda daima yardımına koşan sevgili dostum Emir Melek'e şükranlarımı sunarım. Prof. Dr. Fethi Gedikli'ye ise hassaten teşekkür ederim.

** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi lisans öğrencisi, tarikozcan1@gmail.com

I. Hukuk Birincileri Hakkında

Hukuk Birincileri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri tarafından neşredilmiş bir broşürdür.¹ İlk sayısı 1938 yılında yayımlanmıştır.²

Bu broşürün içeriği ilk sayıda şöyle anlatılmaktadır:

“Bu broşür 1937-1938 ders yılı haziran devresinde fakülteden birincilikle mezun olan talebe ile birinci yıldan ikinciye ve ikinciden üçüncüye birincilikle terfi eden talebenin fotoğraflarını ve yazılı imtihanlarda verilen mevzuları en iyi kavramış ve arkadaşlarına nispeten en iyi bir tarzda ifade etmiş olan talebenin imtihan yazılarını³ ihtiva etmektedir.”⁴

Yukarıdaki bilgilere ek olarak *Hukuk Birincileri*’nin ihtiva ettiği önemli bölümlerden biri olarak Profesör Mütâlaaları’nı anmak gerekir. Bu bölümde öğretim üyeleri, yayımlanmaya uygun bulunan sınav kağıtları hakkında görüşlerini dile getirmektedir.

İlk bakışta *Hukuk Birincileri*’ni o yıl uygulanan sınavların cevap anahtarı şeklinde nitelendirmek doğru olacaktır. Özellikle Ebul’ulâ Mardin’in hazırladığı detaylı Profesör Mütâlaaları’nın öğrenciler için verimli bir başvuru kaynağı olduğu düşünülebilir. Ancak kanımızca *Hukuk Birincileri* sadece bir cevap anahtarı değil günümüzde yayımlanan pratik çalışma kitaplarının öncüsü niteliğindedir. Kemal Fikret Arık’ın, Ferit Saymen-Halid Kemal Elbir-Kemal Oğuzman’ın yazarı olduğu, 1953 yılında yayımlanan *Medeni Hukuk Pratik Çalışmaları-1* isimli eser için yaptığı değerlendirmede *Hukuk Birincileri*’ni zikretmesi de benzer bir görüşün ürünüdür.⁵

Ernst Hirsch ise *Hukuk Birincileri*’ni, *Hukuk Neşriyatı Bibliyografyası (1934-1940)* isimli eserinde “Hukuk İlmi” ana başlığının “Umumiyat” bölümündeki “Tedrisat” alt başlığında değerlendirmiştir.⁶

Hukuk Birincileri’nin çıkarılma amacı ilk sayıda dört başlıkta incelenmiştir:

¹ Hukuk Birincileri’ni biçim ve içerik bakımından “kitap” şeklinde değerlendirmek daha doğru olacaktır. Ancak Hukuk Birincileri’nin muhtelif sayılarındaki ön sözlerde “broşür” şeklinde özel bir tanımlama geçtiği için bu kullanıma sadık kaldık.

² Tespit edebildiğimiz kadarıyla Hukuk Birincileri sekiz sayı yayımlanmıştır. Ulaşabildiğimiz son sayı 1945 yılına aittir.

³ Broşüre konulan imtihan yazıları hiçbir tashih yapılmaksızın öğrencinin sınav esnasında kaleme aldığı şekliyle yayımlanmıştır.

⁴ İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 1, Arkadaş Basımevi, 1938, s.I.

⁵ Arık, Kemal Fikret, “Kitap Tahlili”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, C. 9, S. 4, 1954, s.215.

⁶ Hirsch, Ernst, “Hukuk Neşriyatı Bibliyografyası (1934-1940)”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 6, S. 4, 1940, s.865.

1- “Broşürü çıkarmaktan ilk maksadımız çalışmış ve muvaffak olmuş talebemize gayretlerinin ve inkişaf yolundaki kabiliyetlerinin manevi zevkini duyurmaktır.”

Amaçlanan bu hususun pedagojik anlamda üstün bir değer taşıdığını düşünüyoruz. Bununla ilgili olarak iki farklı örneği dile getirmek yeterli olacaktır. İlk örnek Nermin Abadan Unat’ın öğrencilik dönemine aittir:

“...Her sene *Hukuk Birincileri* diye sene sonunda kitapçık çıkıyordu. Yüz sayfalık bir kitap. Hocalar bütün öğrencilerin kağıtlarını okuyup kimin hangi soruya en iyi cevabı verdiğini değerlendiren yazılar yazıyorlardı. Yazılı sınavların cevaplarını hocalar didik didik edip o küçük kitapçıkta yayınlıyorlardı. Bir sene önceki cevaplar, ertesi sonbaharda çıkıyordu. Bu öğrenciler için hem müthiş bir bilgi aktarımı hem de motivasyondur. Benim de birinci sınıf sınav kağıdımdan ertesi yıl alıntı yapıldı.⁷ Öğrenci olarak yazının çıkması için daha çok çalışıyordunuz. Oysa bugün maalesef bunlar küçümsenen şeyler...”⁸

İkinci örnek Sulhi Dönmezer’in hatıratında⁹ yer verdiği şu satırlardır:

“...Fakültenin sınavları 30 Haziran 1938’de sona ermiş ve ben Fakülteyi birinci olarak bitirmiştım. O yıl hocamız Ord.Prof. Ali Fuat Başgil dekan olarak yeni bir usul geliştirmiş ve yazılı sınavlarda en yüksek notu alan öğrencinin sınav kağıdını “Hukuk Birincileri” başlıklı bir kitapta yayınlamakla birlikte Fakülte birincisinin büyük bir fotoğrafını ve fotoğrafın altında o genci tanıtan ve Fakültenin takdirini belirten birkaç satır veya kelimeye de yer vermeyi usul haline getirmek istemişti. Bu kitabın birinci nüshasında ilk sayfada benim resmim ve altında şu cümleler vardır...”¹⁰

Nermin Abadan Unat’ın hukuk fakültesindeki öğrencilik yıllarından bahsederken -yıllar geçmesine rağmen- *Hukuk Birincileri*’nde isminin geçmesini unutmaması, Sulhi Dönmezer’in hatıratında yer

⁷ Tedris heyetinde Andreas Schwarz ve Türkan Basman’ın [Rado] yer aldığı 1940-1941 Roma Hukuku imtihanı hakkında yazılan “Profesörün Mütâlaası’nda”, 7364 Nermin Suley’in [Nermin Abadan Unat] ismi zikredilmeye değer görülmüştür. Bkz. Schwarz, Andreas, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 4, Kenan Basımevi, 1941, s.46.

⁸ Kabaş, Sedef, *Hayatını Seçen Kadın: “Hocaların Hocası” Nermin Abadan Unat*, Doğan Kitap, İstanbul, 2010, s.82.

⁹ Sulhi Dönmezer’in hatıratı henüz yayımlanmamıştır. Alıntıladığımız kısım, Zuhal Dönmezer Çakıroğlu’nun “Canım Babam” adlı makalesinden alınmıştır. Bkz. Dönmezer Çakıroğlu, Zuhal, “Canım Babam”, Suç ve Ceza: Ceza Hukuku Dergisi, Sayı 1, 2008, ss.4-8.

¹⁰ Dönmezer Çakıroğlu, a.g.m., s.6

verecek kadar bu olayı önemsemesi öğrencilerin duyduğu “manevi zevki” ortaya koymaktadır.¹¹

2- “İkinci maksadımız, talebemize üstünlük kazanma ve mümtaz olma hevesi vermek ve onları yalnız sınıf geçme gibi kısa ve maddi bir hedef için değil inkişaf ve temayüz etmek için çalışmağa teşviktir.”

Bu noktada *Hukuk Birincileri*’ni incelerken gözlemlediğimiz bir olguyu vurgulamak isteriz. *Hukuk Birincileri*’nde sınav kağıdı yayımlanan yahut Profesör Mütâlaaları’nda ismi zikredilen pek çok öğrencinin sonraki yıllarda yetkin birer öğretim üyesi olması, “inkişaf” ve “temayüz” bağlamında değerlendirildiğinde tesadüfün çok daha ötesinde bir durumla karşılaşmaktadır. Tespit edebildiğimiz bazı isimler şunlardır: Bülent Köprülü, Feyzi Feyzioğlu, Halid Kemal Elbir, Haydar Arseven, Lütfi Duran, Nermin Abadan Unat, Reha Poroy, Sahir Erman, Selçuk Özçelik, Sevinç Dıblan, Sulhi Dönmezer, Selâhattin Sulhi Tekinay, Tarık Zafer Tunaya, Turan Güneş, Turhan Feyzioğlu, Vedat Seviğ, Zahit İnre...

3- “Üçüncü bir maksadımız, yazılı imtihanlarda muvaffak olmak için nasıl çalışmak ve mevzuu nasıl anlayıp nasıl bir tasnife tâbi tutarak ifade etmek lazım geldiğine dair talebeye yol göstermektir.”

“Talebeye yol gösterme” meselesine iki şekilde yaklaşılmalıdır. Manevi unsur olarak *Hukuk Birincileri*’ni pedagojik bir rehber olarak nitelendirmek doğru olacaktır. Profesör Mütâlaaları’nı incelediğimizde dikkat çeken önemli noktalardan biri, öğretim üyelerinin kullandığı üslubun samimi ve sahiplenici oluşudur. Bu doğrultuda Ali Fuad Başgil’in şu ifadelerini örnek verebiliriz:

”Şu mütâlaalarımızla sırf terbiyevi bir gaye güttük. Gerek vazife sahibinin ve gerek arkadaşlarının gelecek yıllardaki muvaffakiyetlerine yardım etmek istedik. Binaenaleyh tenkitlerimiz çalışkan ve anlayışlı Süreyya Sungar’ın vazifesini küçük düşürmez. Kendisine fakültenin gelecek yıllarında da üstün muvaffakiyetler dileriz.”¹²

Maddi unsur olarak da *Hukuk Birincileri*’nin öğrenciler nezdinde işlevsel bir değer taşıdığı söylenebilir. Öğrencilerin gerek önceki yıllarda uygulanan sınavları gözlemlemesi gerekse sınav sorularının nasıl cevaplanması gerektiğine ilişkin bilgilenmesi bakımından “talebeye yol gösterme” amacının ziyadesiyle karşılandığı ifade edilmelidir.

4- “Nihayet son bir maksadımız da çalışan ve istikbal vâdeden genç zekaların en mütemayizlerini daha fakülte sıralarında iken memlekete

¹¹ Benzer bir örneğe Halit Kıvanç’ın anılarında rastlamak da mümkündür. Bkz. Çıtacı, Mustafa/Uysal, Emirhan, “Spor Gazeteciliğinin Ağabeyi: Halit Kıvanç”, E-Papirüs, Sayı 7, 2014, s.37.

¹² Başgil, Ali Fuad, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 1, Arkadaş Basımevi, 1938, s.38.

tanıtmak¹³ ve aynı zamanda hukuk gençliğinin mesaisini ve inkişafını seneden seneye mukayeseli bir surette takibe imkan vermektir.”

Yukarıda zikredilen bu amacın siyasi ve sosyolojik bir altyapıya sahip olduğunu düşünüyoruz. Cumhuriyet’in ilanı ve devamında gerçekleşen siyasal devrimlerden sonra, bu devrimlerin uygulanabilirliğini ve meşruiyetini kazanması bakımından Türk hukuk devrimi hayati önem taşımaktaydı. Gülnihal Bozkurt’un bu konu hakkındaki yorumu dikkate değerdir:

“Türk Hukuk Devrimi sadece Türk Hukuk Tarihi’nin değil, genel hukuk tarihinin de en önemli resepsiyon hareketlerinden biridir.”¹⁴

Bu noktada hukuk devriminin uygulayıcılarının yetiştirilmesi de en az hukuk devrimi kadar önem taşımaktadır. Bu önemin farkında olan Mustafa Kemal Atatürk, Ankara Hukuk Mektebi’nin açılış konuşmasında şöyle bir ifade kullanmıştır:

“Cumhuriyet’in müeyyidesi olacak bu büyük müessesenin açılışında hissettiğim saadeti hiçbir teşebbüste duymadım.”¹⁵

Ernst Hirsch’in bu sözler için yaptığı değerlendirme, erken cumhuriyet dönemi bürokrasisinin hukuk eğitimindeki reformlara nasıl yaklaştığını göstermektedir:

“Bu sözler, ancak ve ancak Avrupa hukuk düşüncesi doğrultusunda eğitilmiş bir hukukçular ordusunun yetiştirilmesi sayesinde ve bunların yetişmesinden sonra reformların oluşturduğu muazzam eserin ebediyyen güvence altına alınabileceğine beslenen inancın ifadesidir.”¹⁶

Erken Cumhuriyet döneminde iki hukuk fakültesi mevcuttur: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin kuruluş amacını ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin dönüşümünü¹⁷ aynı düzlemde değerlendirmek gerekir: Yeni bir hukukçu nesli yetiştirmek. Ancak yeni bir hukukçu nesli yetiştirmek amacı, Cumhuriyet dönemi bürokrasisinin öngöremediği birtakım zorluklarla karşılaşmıştır.

¹³ Nermin Abadan Unat’ın hatıratından öğrendiğimiz kadarıyla Hukuk Birincileri, kitapçılarda satışa sunulmaktadır. Bkz. Abadan Unat, Nermin, *Kum Saatini İzlerken*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, 2. Baskı, s.99.

¹⁴ Bozkurt, Gülnihal, *Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010, 2. Baskı, s.212.

¹⁵ Kocatürk, Utkan, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Kronolojisi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s.446.

¹⁶ Hirsch, Ernst, *Anılarım: Kayzer Dönemi Weimar Cumhuriyeti Atatürk Ülkesi*, Çev.: Fatma Suphi, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara, 1997, s.227.

¹⁷ İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin, Mekteb-i Hukuk geleneğinin taşıyıcısı olduğu yönündeki düşünceye katılıyoruz. Bkz. Gedikli, Fethi, “İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ne Zaman Kuruldu?”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 69, S. 1-2, 2011, s.104.

Mehmet Tevfik Özcan bu durumu şu şekilde anlatmaktadır:

“1924’den 1933 Reformu’na kadar geçen sürede Türkiye Cumhuriyeti, öncelikle İstanbul Darülfünunu’nun kendisini yeni toplumsal ihtiyaçlara, cumhuriyet devrimlerine ve devletin yürüttüğü modernleşme projesine uyarlaması beklentisi içindedir. Üniversite özerkliğinin işlediği bu dönemde, İstanbul Darülfünunu bilimsel işlevi yönünden yetersiz ve siyasal açıdan da Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’nin modernleşme amaçlarına uyarlanamaz durumdaydı.”¹⁸

Soruna hukuk fakültesi özelinde bakılacak olursa, Türk Hukuk Devrimi’nin yarattığı yeni koşullara uygun ve yeterli sayıda hukukçu yetiştirmek, bürokrasi açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir.¹⁹

Cumhuriyet dönemi bürokrasisi, anlatılan bu sorunları bertaraf etmek için İsviçreli pedagog Albert Malche’yi Türkiye’ye davet etmiş ve kendisine ayrıntılı bir rapor hazırlatmıştır. 1933 Üniversite Reformu bu rapor esas alınarak gerçekleştirilmiştir.

Malche Raporu’nun on üçüncü maddesinde sınavların daha ciddi yapılması gerektiği, kırk altıncı maddesinde ise öğrencilerin ödüllendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.²⁰ Bu bağlamda, *Hukuk Birincileri*’ni, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinin 1933 Üniversite Reformu’nun getirdiği yeniliklere uyum sağladığının ve “yeni hukuk fakültesi anlayışının” öğrencilere aktarıldığının bir sembolü olarak değerlendirmek mümkündür.

¹⁸ Özcan, Mehmet Tevfik, “İ.Ü Hukuk Fakültesi’nin Kurumsallaşmasının Tarihçesi”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 61, S. 1-2, 2003, s.147-148.

¹⁹ Özcan, a.g.m., s.150.

²⁰ Erdem, Ali Rıza, “Atatürk’ün Liderliğinde Üniversite Reformu: Yükseköğretim ve Bilim Tarihimizde Dönüm Noktası”, Belgi Dergisi, Sayı 4, 2012, s.378.

1938 Fakülte Birincisi

Osman Sulhi Dönmezer

Osman Sulhi Dönmezer emekli binbaşı Cemal Dönmezerin oğludur. 1918 senesinde İstanbulda doğmuştur. İlk tahsilini 18 inci ilköğretimde, orta tahsilini Gelsenbey orta mektebinde bitirmiştir. 1935 te İstanbul Erkek lisesinden birincilikle mezun olmuştur.

Osman Sulhi Dönmezer Hukuk Fakültesinin birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarını birincilikle geçmiştir ve 1938 Haziran devresi mezunları içinde Fakülte birinciliğini kazanmıştır.

Osman Sulhi Dönmezer sakin, vakur, mütevazi, sebatlı, saygılı, çok çalışkan ve zeki bir memleket gencidir. Muvaffakiyetinden dolayı Fakülte kendisini tebrik eder, ve ailesine ve millete faydalı bir uzuv olmasını diler.

Hukuk Birincileri, Sayı 1

İkinci sınıftan üçüncüye birincilikle geçen

Turhan Feyzioğlu

Turhan Feyzioğlu, Avukat Bay Sait Azmi'nin oğludur. 1922 de Kayseride doğmuştur. 1940-1941 yılında Galatasaray Lisesinden pek iyi derece ile mezun olmuştur.

Hukuk tahsiline Ankara Hukuk Fakültesinde başlamış ve birinci yılı orada okuduktan sonra Fakültemizin ikinci sınıfına girmiştir.

Turhan Feyzioğlu 1942-1943 yaz devresi imtihanlarında ikinci sınıf birinciliğini kazanmıştır.

Hukuk Birincileri, Sayı 6

II. Sınav Sorularına Kuşbakışı Bir Bakış

1. Sınavların Uygulanma Yöntemi

Çalışmamıza konu olan 1938-1945 yılları arasındaki sınavların uygulanma yöntemi hakkında genel bir bilgilendirme yapmak faydalı olacaktır.²¹

O yıllarda öğrenciler, iki dersten eleme mahiyetinde yazılı sınava tâbi olmaktadır. Yazılı sınavlarda başarılı olan öğrenciler sözlü sınava girmektedir. Başarılı olamayan öğrenciler ise sözlü sınava girme hakkına sahip değildir.

İki yazılı imtihan dersinden biri, talimatname ve Profesörler Meclisi kararı ile tayin olmaktadır. Diğeri ise sınavlardan bir ay evvel kura çekilerek tayin edilmektedir.

Günümüzde terk edilen eleme yönteminin ölçme-değerlendirme bakımından sorunlu bir yapıya sahip olduğu açıktır.²² Öğrencinin bir ders yılı süresince hangi dersten sınav olacağını bilmiyor oluşu telafi edilemeyecek problemlere yol açacaktır. Bu konuda İlber Ortaylı'nın Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki öğrencilik yıllarından bahsederken anlattığı anı, söz konusu durumu gözler önüne sermektedir:

“Şimdi biri çıkıyor kurayla (zarftan) bir ders çekiyor. Sekreterin ve dekanın önünde... Hangi gruptan çekmişse, o grubun ‘sınav dersi’ o oluyor. Yukarı çıkıyoruz. Ara imtihanı öyle ‘kura’ usulü... Yanda Hukuk’ta da bütün herkese iki ya da üç ders için ‘eleme’ oluyor. O derslerini yapan ve geçen, öbürlerine giriyor. Yoksa giremiyor. Çünkü kalabalık bir fakülte Hukuk... Şubat’ta bizim gruptan Zafer Toprak çıktı ‘çekiliş’ için... Çok tehlikeli bir iş haa... ‘Aynasız ders’ çekersen ‘dayağı’ yersin. Bu Zafer Toprak (ünlü tarihçimiz), anasından Kadir gecesi doğmuş bir adamdır. Sen git Bülent Daver’in dersini çek. Ben hiç çalışmamışım. Birden şok geçirdim bu çekiliş sonrası...”²³

Günümüzde terk edilen sözlü sınav yönteminin de ölçme-değerlendirme bakımından sakıncalı yönlerinin olduğu savunulabilir.²⁴ Kemal Gözler’in sözlü sınavlar hakkındaki düşüncesi şu şekildedir:

²¹ Sınavların uygulanma yöntemi hakkında yapılan bilgilendirmeler, Hukuk Birincileri’nde yer alan talimatname ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Talebe Rehberi esas alınarak hazırlanmıştır.

²² Bu yöntemin belki de tek olumlu yanı öğrencinin sınav yükünü azaltmasıdır.

²³ Uysal, Nilgün, *Zaman Kaybolmaz: İlber Ortaylı Kitabı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, 9. Baskı, s.115.

²⁴ Turgut Akıntürk ve Hikmet Sami Türk gibi öğretim üyeleri, hukuk eğitiminde sözlü sınavların faydalı olduğuna işaret etmektedir. Akıntürk, Turgut, “Hukuk Eğitimi ve Sorunları”, *Hukuk Kurultayı 2000*, Ankara Barosu Yayını, Ankara, 2000, s.605; Türk,

“Sözlü sınavların, üstelik gizli sözlü sınavların objektiflik ile bağdaşmadığı ortadadır. Bu sınavlarda belirleyici olan sınavı yapanların sübjektif yargılarıdır. Kaldı ki sözlü sınavların içerik bakımından yargısal denetimi de mümkün değildir. Özetle sözlü sınavlar kayırmacılığa en elverişli sınavlardır.”²⁵

Zeki Hafızoğulları ise sözlü sınavların ölçme-değerlendirme bakımından elverişli bir ortam sağladığını düşünmekle birlikte sözlü sınavların tek başına yeterli olmadığını ifade etmektedir.²⁶

2. Sınav Sorularının Biçimsel Özellikleri

1938-1945 yılları arasındaki sınav soruları incelendiğinde Esas Teşkilat Hukuku, Hukuk Başlangıcı ve Hukuk Tarihi, Hukuk Felsefesi, Amme Hukuku gibi derslerin sınavlarında öğrencilere genellikle üç metin sorusu yöneltilmiştir. Soruların ana karakteristiği ise temel bir konunun seçilip bu konunun ilgili olduğu alt başlıklarla olan ilişkisinin tespiti üzerinedir.

Roma Hukuku, Medeni Hukuk-1²⁷, Medeni Hukuk-2, Medeni Hukuk-3, Kara ve Deniz Ticareti Hukuku, Ceza Hukuku, Ceza Muhakemeleri Usulü gibi derslerin sınavlarında ise genellikle iki veya üç metin sorusu ve bir pratik metni üzerinden dört-sekiz olay sorusu öğrencilere yöneltilmiştir.

1938 ve 1939 yıllarında uygulanan sınavlarda metin soruları oldukça fazlayken sonraki yıllarda bu oranın düşüş gösterdiği gözlemlenmektedir. Örneğin 1939 tarihli İdare Hukuku sınav sorularının tamamı metin sorularından oluşturulmuş²⁸ ancak 1941 tarihli İdare Hukuku sınav soruları iki metin sorusu ve dört olay sorusundan oluşturulmuştur.²⁹ Bir başka örnek olarak Ceza Hukuku dersi anılabilir. 1938 tarihli Ceza Hukuku sınavının tamamı metin sorularından

Hikmet Sami, “Sınavlar”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXVI, S. 1-2, 1969, s.356.

²⁵ Gözler, Kemal, *Hukuk Eğitiminde Sınavlar*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 1999, s.20.

²⁶ Hafızoğulları, Zeki, “Hukuk Öğretiminde Test Mümkün Müdür?”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXXIX, S. 1-4, 1982-1987, s.20.

²⁷ Hukuk Birincileri’nde Borçlar Hukuku, Eşya Hukuku, Miras Hukuku dersleri hakkında ayrı isimlendirmeler yapılmamıştır. Bu nedenle biz de özgün kullanıma sadık kalarak “Medeni Hukuk derslerini” sınıf numaralarıyla birlikte kullandık.

²⁸ “İdare Hukuku İmtihanı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 2, Cumhuriyet Matbaası, 1939, s.33.

²⁹ “İdare Hukuku İmtihanı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 4, Kenan Basımevi, 1941, s.74-76.

oluşturulmuş³⁰ ancak 1940 tarihli Ceza Hukuku sınavı iki metin sorusu ve bir olay sorusundan oluşturulmuştur.³¹

Dikkat çekmeyecek düzeyde değişimler ve küçük istisnalar taşımakla birlikte özellikle 1940 yılı ve devamındaki sınavlarda belirli bir standartın oluştuğu ifade edilmelidir. Özellikle Ernst Hirsch, Andreas Schwarz, Samim Gönensay ve Ebul'ulâ Mardin'in tedris heyetinde yer aldığı sınavlar belirli bir "karakter" taşımaktadır. Bu noktada Ebul'ulâ Mardin'in uyguladığı sınavlara ayrıca değinmek gerekir. Ebul'ulâ Mardin'in tedris heyetinde yer aldığı pek çok sınavda, olay soruları, İsviçre Federal Mahkemesi kararları üzerine inşa edilmiştir. Ebul'ulâ Mardin'in sınavlarda uyguladığı bu yöntemle, derslerinde uyguladığı "mukayeseli metodun" ilişkisi üzerine düşünmek gerekir. İsmet Sungurbey, Ebul'ulâ Mardin'in öğretim metodundan bahsederken şu değerlendirmeyi yapar:

"Hukuksal sorunları daima tarihsel ve mukayeseli metodla incelemek suretiyle büyük bir ihata kudreti göstermiştir. Hukuksal sorunları incelerken öğrencilerine eski Roma hukukundaki, kendi deyimiyle 'evvelki hukukumuzdaki', Fransız ve Alman hukukundaki çözümleri de gösterir, ayrıca İsviçre-Türk şârih ve yazarları arasındaki görüş ayrılıklarını da belirtir, çeşitli çözümleri bir parlamentodaymış gibi öğrencilerin oyuna sunar, oyları saydırarak sınıfın çoğunluğu ile azınlığının görüşlerini tespit ederdi."³²

Recai Seçkin ise yine benzer bir anlatımla görüşlerini dile getirmektedir:

"Derslerinde bir hukuki meselenin sadece kanunumuz bakımından nasıl halledilmiş olduğunu söylemekle kalmaz, Fransız ve Alman kanunlarına ve İslâm hukukuna göre de nasıl halledilmiş bulunduğunu söyleyerek mukayeseye pek önem verirdi."³³

Ebul'ulâ Mardin'in sınav yöntemini "mukayeseli metod" üzerinden düşünmekle birlikte "dönemin ruhu" üzerinden düşünmek de faydalı olabilir. O yıllarda Adliye Vekâleti'nin dergisi *Adliye Ceridesi*'nde İsviçre Federal Mahkemesi kararlarının tercümesinin yer aldığı³⁴, Adliye Vekâleti'nin, Virgile Rossel ve Alfred Martin'in el kitaplarını

³⁰ "Ceza Hukuku İmtihanı", İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 1, Arkadaş Basımevi, 1938, s.2.

³¹ "Ceza Hukuku İmtihanı", İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 3, Kenan Basımevi, 1940, s.71-72.

³² Sungurbey, İsmet, *Ebul'ulâ Mardin*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1988, s.40.

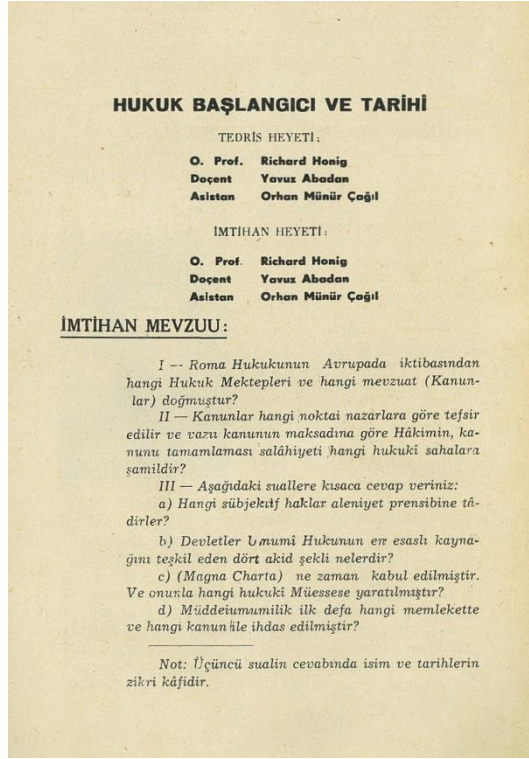
³³ Seçkin, Recai, "Ebul'ulâ Mardin ve Eserleri", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 13, No. 2, 1958, s.183.

³⁴ Yavuz, Hulûsi, "Ceride-i Adliyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, TDV Yayınları, Ankara, 1993, s.405.

tercüme ettirerek hakimlere dağıttığını³⁵ dikkate aldığımızda Ebul'ulâ Mardin'in sınav yöntemine bu “dönemsellik” bakımından da yaklaşılabılır. Yine aynı bağlamda 28 Kasım 1945 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı'na dikkat çekmek isteriz:

“Kanunlarımızı yorumlarken kendi metinlerimizi göz önünde tutmakla beraber, yorumlarda da ilmi içtihatlardan da faydalanılabileceğine göre bunların asıllarına da bakmaktan vazgeçemeyiz.”³⁶

Bununla birlikte Ebul'ulâ Mardin'in hukukçu ve entelektüel şahsiyetinin “özgül ağırlığı” dikkate alındığında onun mukayeseli metodunun uygulamayı etkilediği de düşünülebilir.

Hukuk Birincileri, Sayı 2, s.19.

³⁵ Esen, Bülent Nuri, “Türkiye’de Borçlar Hukuku Üzerindeki Çalışmalara Bir Bakış”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, 1943, s.138.

³⁶ Bozkurt, a.g.e., 2010, s.211

ÜÇÜNCÜ SINIF

HUKUK FELSEFESİ

Öğretim Kurulu

Ord. Profesör Dr. Ernst von Aster
Asistan Dr. Orhan Münir Çağıl

İmtihan Kurulu

Ord. Profesör Dr. Ernst von Aster
Ord. Profesör Sadri Maksudi Arsal

Yardımcıları

Asistan Dr. Orhan Münir Çağıl

İMTİHAN MEVZUU :

Sual: I

Mülkiyet hakkının Hukuk Felsefesi bakımından muhtelif telâkki tarzlarını izah ediniz.

Sual: II

Kant'ın Ahlâk ve Hukuk Felsefesini, aşağıda zikredilen noktaları belirterek anlatınız. Kant'ın:

- Ahlâk felsefesinin mümeyyiz vasıfları.
- Ahlâk felsefesiyle hukuk felsefesi arasındaki münasebet.
- Kant'a göre ferdin en esaslî ana hakkı ve hukukun bu ana hak karşısındaki vazifesi.
- Kant'ın hukuk tarifi.
- Kant'ın mülkiyet, aile ve ceza hakkındaki telâkkilerinin izahı.

Hukuk Birincileri, Sayı 7, s.84.³⁷

³⁷ İmtihan Kurulu'nda Sadri Maksudi Arsal'ın yer aldığı, 1944 yılı Hukuk Felsefesi sınav sorularının, Kant ağırlıklı olması tesadüf değildir. Sercan Gürler, "Dilde, Fikirde, İşte Sadri Maksudi: Hukukun Umumi Esasları ve Hukuk Felsefesi Tarihi Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme" isimli makalesinde, Sadri Maksudi Arsal'ın felsefi anlayışındaki Kant etkisini vurgulamakta ve bu anlayışın kendisinden sonra gelen hukuk felsefecilerini de etkilediğini belirtmektedir: "Sadri Maksudi'nin Kant'ı kavrayış tarzı, kendisinden sonra gelen birkaç nesil hukuk felsefecisini büyük ölçüde etkilemiştir. Kendilerini doğal hukuk geleneğine mensup kabul eden ve özellikle İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi anabilim dalında görevli bu hukuk felsefecilerinin yaklaşımlarının da temelinde Kant'ın [... yukarıda ana hatlarını verdiğimiz görüşlerinin...] yer aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Kant'ın ahlâk ve hukuk teorisini kabul eden bu isimler, Sadri Maksudi'nin açtığı yoldan ilerlemiş, Kant'ı onun anladığı şekilde anlamıştır. Zaman zaman farklı mecralara yönelmişlerse de çıkış noktaları itibariyle hepsinin Kantçı veya Yeni Kantçı çizgiyi benimsediğini görmekteyiz." Gürler, Sercan, "Dilde, Fikirde, İşte Sadri Maksudi: Hukukun Umumi Esasları ve Hukuk Felsefesi Tarihi Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal'a Armağan Özel Sayısı), C. LLXXV, 2017, s.265. Yasemin Işıktaç ise İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki hukuk felsefesi geleneği için "Yeni Kantçı İstanbul Okulu" kavramsallaştırmasını kullanır. Bkz. Işıktaç, Yasemin, "Yeni Kantçı İstanbul Okulu", Gedikli, Fethi (ed.), *I. Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.517-538.

III. Profesör Mütâlaaları: İdeal Bir Sınav Kağıdı Nasıl Olmalı?³⁸

1. Özlü Anlatım

1938-1945 yılları arasındaki Profesör Mütâlaaları incelendiğinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinin, sınav kağıtları bakımından en çok üzerinde durduğu konunun özlü anlatım olduğu belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Yirmi üç farklı mütâlaada özlü anlatım kavramıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek yoruma rastlanmıştır.

Öğretim üyelerinin öğrencilerden beklentisi, mevzunun hududunu iyi çizerek esaslı noktaları vurgulamak ve ayrıntılardan kaçarak kısa ve öz bir anlatım sergilemeleridir. Richard Honig, 1938 yılı Hukuk Felsefesi sınavının en başarılı imtihan kağıdı olarak seçilen Naşit Kızılay'ın sınav kağıdı için şu yorumları yapmıştır:

"... İmtihan kağıtları arasında dersteki takririmizi isabet ve **daha fazla tafsilât ile ihtiva edenleri mevcuttur**. Ancak Naşit Kızılay'ın kağıdı dersteki izahatımızın esaslı noktalarını tatmin edici bir tarzda toplamakla ve bu itibarla muharririn dersi anlayarak takip ettiğini ispat etmekle kalmıyor..."

Honig, yazdığı mütâlaanın devamında da benzer görüşlerini dile getirmektedir:

"Tercihle bilhassa müessir olan bu fikri istiklâl ile birlikte cevapların isabetli tanzim edilişi ve felsefi fikirlerin müsbet hukuka tesirinin açık, kâfi ve **veciz bir tarzda belirtilişi** bu etüdün belli başlı meziyetlerini teşkil etmektedir."³⁹

Ebul'ulâ Mardin ise 1938 yılı Medeni Hukuk-2 sınavının en başarılı öğrencisi seçilen Sinan Yavaşca'nın sınavdaki ikinci soruya verdiği cevap için şu yorumu yapmıştır:

"Gaiplik müessesine teferrü eden ikinci suale Sinan tarafından verilen cevap bu mevzuuya ait tetkik edilen cevapların en **muhtasar** ve müfididir. Gaibin miras alma vaziyetini izah eden hüküm cevapta '**sehli mümteni**' denecek bir vuzuh ile tebarüz ettirilmiştir."⁴⁰

Tahir Taner'in 1945 yılı Ceza Muhakemeleri Usulü sınav kağıtları için yaptığı değerlendirme ise sadece sınav kağıtlarına ilişkin değil "iyi bir hukukçunun" nasıl olması gerektiğine ilişkin bir saptamayı da içerir:

³⁸ Bu bölümdeki vurguların tamamı bize aittir.

³⁹ Honig, Richard, "Profesörün Mütâlaası", İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 1, Arkadaş Basımevi, 1938, s.51.

⁴⁰ Mardin, Ebul'ulâ, "Profesörün Mütâlaası", İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 1, Arkadaş Basımevi, 1938, s.81.

“Her vakit söylediğimiz veçhile iyi bir hukukçunun önde gelen vasıflarından biri de vazedilen meselelerin muhtelif cephelerini birbirinden ayırabilmesi ve ondan sonra *yalnız mevzuubahis edilmek istenilen zaviyeden kavrayarak* inceleyebilmesidir. Bu noktanın imtihan tekniği bakımından da büyük önemi vardır: *Fazla tafsilâta ve soru ile alâkası olmayan meselelere temas edilince ekseriya dikkat dağılmış olur.* Buna mukabil esas meseleye verilecek cevaplar ihmal edilir.”⁴¹

2. Üslupta Açıklık

1938-1945 yılları arasındaki Profesör Mütâlaaları incelendiğinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinin, sınav kağıtları bakımından en çok üzerinde durduğu ikinci konunun üslupta açıklık olduğu gözlemlenmiştir. Yirmi farklı mütâlaada üslupta açıklık kavramıyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek yoruma rastlanmıştır.

Üslupta açıklık tabirinden ne anlamamız gerektiğini kabaca şu şekilde tarif edebiliriz: Sorulara verilen cevaplarda muğlak bir nokta bırakmadan, akıcılığı muhafaza ederek, kat’i bir üslup tutturmak. Ebul’ulâ Mardin, 1938 yılı Medeni Hukuk-2 sınavında başarılı gördüğü ancak sınav kağıdı yayımlanmayan öğrenciler için yaptığı değerlendirmede “selis” ve “vazih” tabirlerini kullanmıştır. Yine aynı değerlendirme kısmında Hikmet Aktan’ın sınav kağıdından bahsederken şu yorumu yapmıştır:

“5454 Hikmet Aktan’ın meseleye ait cevabı *mesleğe mensup olmayanların bile kolayca anlayabilecekleri tarzda* yazılmış bir hususiyeti haizdir.”⁴²

Ebul’ulâ Mardin’in bu değerlendirmesi ile Ernst Hirsch’in *Pratik Hukukta Metod* isimli eserindeki on yedinci ana kuralın benzerliği dikkat çekicidir:

“Fikrinizi açık olarak anlatınız! Üslubunuz, herkesin fakat özellikle *halkın bile anlayabileceği bir üslup* olmalıdır!”⁴³

Andreas Schwarz ise 1944 yılı Medeni Hukuk-3 sınavına ilişkin yazdığı mütâlaada şöyle bir değerlendirme yapmıştır:

“... İmtihan sorularında vazedilen meselelerin neşredilen yazıda *gayet vazih olarak ortaya konması, onları tamamiyle anlaşılır bir hale getirmiş*

⁴¹ Taner, Tahir, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 8, Kenan Matbaası, 1945, s.104.

⁴² Mardin, a.g.m., s.82-83.

⁴³ Hirsch, Ernst, *Pratik Hukukta Metod*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 7. Baskı, 2010, s.110.

olduğundan bunlar hakkında burada mufassal izahat vermekte hiçbir zaruret yoktur...”⁴⁴

3. Muhakeme

Öğretim üyelerinin sıklıkla altına çizdiği bir diğer kavram ise muhakeme kabiliyetidir. On dokuz farklı mütâlaada muhakeme kabiliyetine ilişkin yoruma rastlanmıştır.

Öğretim üyelerinin murat ettikleri şey sadece ders takrirlerinde anlatılan bilgileri tekrarlamak değil meseleler arasındaki ilişkileri sezmek, mantıki bir tahlil yapmak ve hukuksal düşünme gücünü devreye sokabilmektir.

Samim Gönensay ve Hıfzı Veldet Velidedeoğlu’nun 1945 yılı Medeni Hukuk-1 sınavı için ortak kaleme aldıkları mütâlaada yorumun gücü ön plana çıkartılmıştır:

“Talebenin, medeni hukukun birinci sınıfta görülen bütün sahalarını anlayışlı bir şekilde ele alıp almadığını, ders yılı zarfında devamlı olarak çalışıp çalışmadığını ve bu sahalar üzerinde zekasını işletip işletmediğini anlamak, *hülâsa yalnız hafızaya dayanan bilgiyi değil muhakemeye dayanan hukuki anlayış ve hukuki izah tarzını ölçmek* gayesiyle sorulmuş olan üç suale verilen cevaplar, umumiyetle memnuniyet vericidir.”⁴⁵

Recai Okandan’ın 1943 yılı Amme Hukuku sınavı için yaptığı yorumda ise meseleler arasındaki ilişkiyi saptamanın önemi üzerinde durulmuştur:

“Herhangi bir mevzu hakkında edindikleri geniş bilgiye dayanarak bir *sentez vücuda getirebilmek*, muhtelif memleketlerin amme hukuku müesseseleri ile bunların doğup ve inkişaf eyledikleri devirlerde yetişen ve mütefekkirlerin devletle ilgili düşünceleri arasında *karşılıklı ilgiyi tebarüz ettirebilmek* ve nihayet muhtelif devirlerin tahakkukuna ve meydana çıkmasına zemin teşkil eyledikleri müessese ve doktrinlerin kendilerinden evvel ve sonraki devirlerin müessese ve doktrinleri ile olan *alâkalarını meydana çıkarabilmek* ve netice itibari ile de bütün bunlarla kendilerinin *muhakeme kabiliyetlerinin gelişmesini temin edebilmek* talebelerimiz tarafından başarılmamasını arzu ettiğimiz en esaslı noktaları ifade etmektedirler.”⁴⁶

⁴⁴ Schwarz, Andreas, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 7, Kenan Matbaası, 1945, s.81.

⁴⁵ Gönensay, Samim/Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 8, Kenan Matbaası, 1945, s.23.

⁴⁶ Okandan, Recai, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 6, Kenan Matbaası, 1944, s.123.

Yukarıda yapılan alıntılar, Ernst Hirsch'in ve Andreas Schwarz'ın bu konu hakkındaki düşüncelerini akla getirir:

“Eğer genç hukukçular, Fakülte'deki öğrenimleri sırasında, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde medeni hukuk dersleri vermiş olan merhum Prof. Andreas B. Schwarz'ın yinelemekten bıkmadığı üzere, ‘pensée juridique’e (hukuki düşünceye) sahip olamamışlar ise - hiçbir zaman iyi bir hukukçu ve öncelikle hukukun uygulayıcısı olamayacaklarından- her şey nafiledir.”⁴⁷

4. Sınıflandırma

Öğretim üyelerinin önem verdiği bir diğer kavram ise sınıflandırmadır. On dört farklı mütâlaada sınıflandırmaya ilişkin yoruma rastlanmıştır.

Ali Fuad Başgil, 1938 yılı Esas Teşkilat Hukuku sınavının en başarılı öğrencisi seçilen Süreyya Sungar'ın sınav kağıdını değerlendirirken sınıflandırma konusunda önemli uyarılarda bulunmuştur:

“... Üzerinde bulunduğu nokta ile geçtiği nokta arasında bir *intikal münasebeti* bularak geçmesi iyi olurdu. Yazıda, sözde ve düşünüşte fikirler ve meseleler birbirine bağlanmalı ve bir *silsile* takip edilmelidir. Bir mevzu, bir eser birbirine bağlı fikirler ve kısımlardan *mürekkep bir kül* teşkil etmelidir. O suretle ki okuyucu bir fikirden diğerine, bir kısımdan diğerine geçerken yabancılık ve aykırılık duymasın. Bir mânada ilimde tasnif bu demektir...”⁴⁸

Ali Fuad Başgil, yine aynı sınavın değerlendirmesinde sınav kağıdını başarılı gördüğü öğrencilerden Zehra Berent'in sınav kağıdı için benzer yorumlarda bulunmuştur:

“Zehra Berent, *kalabalık ve geniş fikirleri ayıklamakta*, esasları teferruat ve tafsilâttan ayırt ederek mevzuu toparlayıp hülâsa etmekte iyi bir kabiliyet göstermiştir.”⁴⁹

Charles Crozat ise 1944 yılı Amme Hukuku sınavı hakkında yaptığı değerlendirmede “plan tesisinin” önemine vurgu yapmıştır:

“Görünüşü itibariyle birinci sual hayli geniş ve şümullü idi. Burada, bir *plan tesis*i ve bu mihver etrafında, talebelerimizin istifadelerine arz edilmiş eserlerde bütün unsurlarıyla mevcut fakat

⁴⁷ Hirsch, a.g.e., 2010, s.2.

⁴⁸ Başgil, a.g.m., s.36.

⁴⁹ Başgil, a.g.m., s.35.

gayet *itinalı* bir seçim neticesinde elde edilecek bilgileri toplamak lazımdı.”⁵⁰

5. Şahsi Fikir Oluşturma ve Farklı Kaynaklardan Beslenme

Öğretim üyelerinin sıklıkla altını çizdiği hususlardan biri de şahsi fikir oluşturma ve farklı kaynaklardan beslenmedir. On üç farklı mütâlaada bu hususa ilişkin açıklamaya rastlanmıştır.

Öğretim üyelerinin öğrencilerden beklentisi sadece ders takrirleriyle bağlı kalmayıp farklı kaynakları okumak ve bu okumalar neticesinde şahsi bir senteze ulaşabilmektir.

Richard Honig, 1938 yılı Hukuk Felsefesi sınavının en başarılı öğrencisi seçilen Naşit Kızılay’ın sınav kağıdının tercih edilmesinde ders harici yapılan okumaların etkisinden bahsetmektedir:

“*Ders haricinde okuduklarından* edindiği bilgiye ve şahsi görüşüne göre ilaveler yapmak sureti ile takdire değer bir düşünce istiklali ibraz ediyor.”⁵¹

Benzer bir örneğe Ernst Von Aster’ın 1944 yılı Hukuk Felsefesi sınav değerlendirmesinde de rastlanılmaktadır:

“... Kendisinin *başka müelliflerin eserlerini tetkik etmiş bulunduğu* anlaşıldıktan maada, aynı zamanda vahdetli ve kapalı bir karakter taşıyan ve diğer müelliflerin eserlerinden naklen zikredilen parçalarla mücehhez bulunan imtihan vazifesi ile de ‘müstakilen ilmi tefekkür’ kabiliyet ve ehliyetini ispat etmiş bulunmaktadır...”⁵²

Yavuz Abadan ise 1939 yılı Hukuk Başlangıcı ve Hukuk Tarihi sınavına ilişkin yaptığı değerlendirmede başka derslerdeki müktesebatın kullanımına vurgu yapmaktadır:

“Yalnız dersimizdeki takrir çerçevesi içerisinde mahsur kalmayıp icap eden yerlerde (bilhassa kanunun eksiklerinin tamamlanması bahsinde) *başka derslerdeki müktesebatından* da istifade etmiştir.”⁵³

Sıddık Sami Onar ise 1941 yılı İdare Hukuku sınav birincisinden bahsederken kitap malumatının tek başına yeterli olmadığını ifade etmektedir:

⁵⁰ Crozat, Charles, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 7, Kenan Matbaası, 1945, s.110.

⁵¹ Honig, a.g.m., s.51.

⁵² Aster, Ernst, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 7, Kenan Matbaası, 1945, s.95.

⁵³ Abadan, Yavuz, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 2, Cumhuriyet Matbaası, 1939, s.28.

“Cevaplar kitap malumatının harfiyen tekrarından ibaret olmayıp bu nokta üzerinde *şahsi bir ihata ve terkip kabiliyetini* de göstermektedir.”⁵⁴

6. Dili Kullanma Becerisi

Öğretim üyelerinin sınav kağıtları bakımından değer verdiği diğer bir konu dili kullanma becerisidir. On bir farklı mütâlaada dili kullanma becerisine ilişkin yoruma rastlanmıştır.

Ernst Hirsch, 1938 tarihli Ceza Hukuku⁵⁵ sınavına ilişkin yaptığı değerlendirmede ifade gücünün hukukçunun en büyük “silahı” olduğunu belirtmiştir:

“Fikir ifadesinde hukukçunun en mühim *silahı* yazıdır. Bundan ötürü yazılı imtihan, talebenin şahsi kabiliyetinin takdirinde en emin bir ölçüdür. *Fikrini muntazam bir surette ifade eden*, kanaatini diğer tarafa kabul ettirebilen talebe aranılan evsafı haiz sayılır.”⁵⁶

Abdülhak Kemal Yörük ise 1944 yılı Hukuk Başlangıcı sınavının en başarılı öğrencisini seçerken ölçüt olarak “üslubu” ön plana çıkarmıştır:

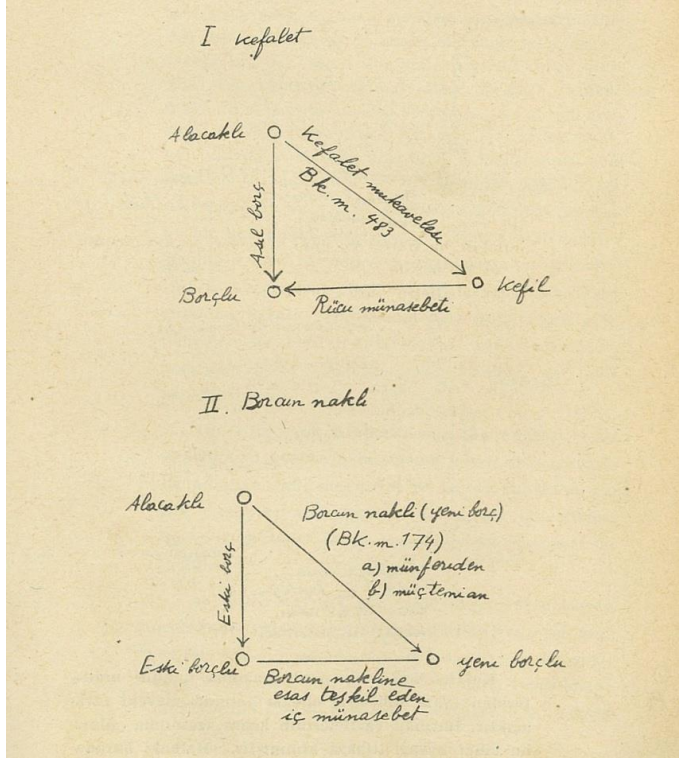
“622 Mehmet Zeki Ünal’ın cevaplarında bir iki noktada eksiklik olmasına rağmen 65 Hüsnü İrgen’in *kağıdındaki malumat matluba muvafık ve tam numara alan diğer kağıtlardan üstün olmakla beraber* imtihan heyecanı onun üslup bakımından birçok kusurlar yapmasına hatta ifade etmek istediği doğru fikirleri *iyi ifade etmeyen cümleler yazmasına sebep olmuştur.*”⁵⁷

⁵⁴ Onar, Sıddık Sami, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 4, Kenan Basımevi, 1941, s.83.

⁵⁵ 1938 yılı Ceza Hukuku sınavının tedris heyetinde Tahir Taner olmasına karşın Profesör Mütâlaası’nı ticaret hukukçusu Ernst Hirsch’in yazmış olması ilginçtir. Ancak bu konu hakkında makul bir açıklamaya rastlayamadık.

⁵⁶ Hirsch, Ernst, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 1, Arkadaş Basımevi, 1938, s.12.

⁵⁷ Yörük, Abdülhak Kemal, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 7, Kenan Matbaası, 1945, s.51

Andreas Schwarz'ın el yazısıyla çizdiği şemalar, *Hukuk Birincileri*, Sayı 2, s.89.

5488 Tarık Tunaya'nın cevabından :

«Geçen müddet illiyet rabitasını inkıtaa uğratmaz. Evvelâ kanunumuz meslek itibarile hâdisede tam bir illiyet rabitası aramâz. Bu ancak Fransa kanununa mahsus bir metoddur. İkinci olarak illiyet rabitasını mantıkan parçalamıya imkân yoktur. Kanun ufak bir zarar izinde en geniş şekilde tazminat aramak gayesile hareket eder. Fakat bu çok geniş mesleği tahdit eden 24 tahdidimiz arasında mümkün mertebe hâdiseyi tam illiyet rabitasına istinat ettirmekle tahdidi vardı. Burada öyle olsa bile tam illiyet rüzgâr değil amele ve müstahdemin dikkatsiz bir usulüdür. Zarar veren amelenin hareketidir. Çünkü dışarı konulan kapı rüzgâr olmadan da ihtiyatsız bir şekil, bir daimî tehlike halini arz ediyordu. Rüzgâr ancak bu daimî tehlike haline bir yardımcı vaziyetindedir. Rüzgârın muhitte bir zarar ika etmediğine göre zararı vücade getiren fiil ameleye aittir. Bnaenaleyh bu illeti parçalamak kâbil değildir. Eğer rüzgâr muhitte zarar ika etmiş olsaydı burada hakikî illiyet olurdu.»

Hukuk Birincileri, Sayı 2, s.127.

IV. Öğrencilerin Sınav Kağıtları Hakkında

1938-1945 yılları arasında *Hukuk Birincileri'nde* yayımlanan sınav kağıtları incelendiğinde dikkat çeken en önemli hususlardan biri öğrencilerin dili kullanma becerisidir. Bazı öğrencilerin edebi bir üslup kullandığı, bazı öğrencilerin ise samimi bir üslup tercih ettiği gözlemlenmiştir. Kimi öğrenciler sınav kağıdında kendi kendine sorular sorarak bir tartışma zemini hazırlamışlardır.

Süreyya Sungar'ın 1938 yılı Esas Teşkilat Hukuku sınavında devletin unsurlarından bahsederken kullandığı üslup oldukça şaşırtıcıdır:

“Ferdler gezgin bir sürü halinden çıkıp, oturgan bir insan topluluğu haline gelince tabiidir ki bir saman yığını gibi şuursuz kalmayacaklar ve bunlar bir agregat, bir topluluk olmaktan çıkacak, içlerinde bir action ve reaction, elektrik şerarereleri gibi duygu, düşünüş ve fikir akışları bulunan, varlığına, benliğine şuuru olan bir insan topluluğu olacaklardır.”⁵⁸

Turgut Sızmazoğlu'nun 1944 yılı Hukuk Felsefesi sınavında mülkiyet hakkı ile ilgili soruya verdiği cevap hem edebi hem de “ciddi” bir hava taşımaktadır:

“İlk, orta ve yeni çağların büyük kısmında ‘insan’ da ‘şey’ statüsüne tabi tutulmuş ve üzerinde mülkiyet hakkı tesis olunmuştur. Buna ayrıca ileride tekrar işaret edeceğiz. Yalnız burada ‘insan’ın mülkiyet mevzuu oluşuna karşı ahlaki duygularımız ve hükümlerimiz bugün isyan etmektedir.”⁵⁹

Naşit Kızılay'ın 1938 yılı Hukuk Felsefesi sınavında Kant'tan bahsederken kullandığı üslup ise oldukça samimidir:

“Yalnız burada hocamızın bir noktada inhıraf gösterdiğini gördüm. O da: (Kanttır). Bana kalırsa sevgili ve muhterem Kant'ını da ithal edilebilirdi. O Kant ki: Metafiziği bulacak vasita non-moi vasıl olacak yol vicdandan geçer diyor. O Kant ki: Harici alemi anlamak ancak kafamın içindeki: Kemiyet, keyfiyet, rëlativité ve modalité gibi kadrolarına kabildir. [diyor.-T.Ö]”⁶⁰

Sınav kağıtlarındaki ayırt edici unsurlardan biri de öğrencilerin sıklıkla soru sorma yöntemine başvurmalarıdır. Bu yöntemle ihtilaflı meseleler üzerinde akıl yürütürken farklı meseleler arasındaki bağlantıyı çözmeye çalışmışlardır.

⁵⁸ Sungar, Süreyya, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 1, Arkadaş Basımevi, 1938, s.20.

⁵⁹ Sızmazoğlu, Turgut, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 7, Kenan Matbaası, 1945, s.87.

⁶⁰ Kızılay, Naşit, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 1, Arkadaş Basımevi, 1938, s.46.

Turan Güneş'in 1942 yılı Medeni Hukuk-1 sınavındaki cevapları örnek olarak gösterilebilir:

“Hatıra gelebilen bir ihtimal, böyle bir evlenme vesikasının hariçte değil, yanlışlıkla Türkiye dahilinde verilmiş olmasıdır. Kadın ve yeni kocası, bu vesikaya hüsnüniyetle istinat ederek evlenirlerse vaziyet ne olacaktır? Acaba vesikaya mı yoksa şahsın sağ olmasına mı istinat ederek evlenmeyi o zaviyei rüyetten görmelidir?”⁶¹

Yine aynı bağlamda Lütfi Duran'ın 1942 yılı Medeni Hukuk-2 sınavındaki şu ifadeleri anılabilir:

“Böylece esas itibari ile hukuki muamelelerde saik haizi ehemmiyet ve hukuki bir kıymeti olmadığı halde hukuki sebebin mühim bir yeri vardır. Mesela A karzen 100 lirayı B'ye veriyor fakat B, bunu kendisine hibe edildiği kanaatinde dir. Şimdi burada hibe akdi mi yoksa karz akdi mi yahut hiçbirisi mi tekevvün etmemiştir? Buna binaen B malik olmuş mudur? Bu mesele ta Romalılar zamanından beri hukukçular arasında münakaşa edilegelen ve mevzuatta hüküm tehalüfleri arz eden hususi hukukun en çetrefil bir noktasını teşkil etmektedir.”⁶²

Sınav kağıtlarındaki ayırt edici unsurlardan bir diğeri ise öğrencilerin bilgi düzeyinin üstünlüğüdür. Bu üstünlük sadece mevzuat bilgisine hakimiyetle sınırlı kalmayıp doktrin ve yargısal içtihatlarla hakimiyetle de kendini göstermektedir.

1939 yılı İdare Hukuku sınavının en başarılı öğrencisi seçilen Kutsi Malatyalıoğlu'nun nizamnamelerin hukuki mahiyeti hakkında Alman ve Fransız doktrinine hakimiyeti ilgi çekicidir:

“... İşte bu Alman müellifler nizamnameleri ikiye ayırırlar. Birisi teşrii meclisten delegation suretiyle yaptıkları nizamnameler ki bunlar hukuki nizamnameler olup kanun mahiyetindedirler. Diğer nizamnameler idarenin kendi faaliyetlerini tanzim eden nizamnamelerdir. Fransız müellifleri ise: Kanunu milli iradenin mahsulü derler. Nizamnameler ise idarenin yaptığı tasarruflardır derler. Bir kısım müellifler ise nizamnamelerin inşai teknik bir mahiyette olduğunu söylerler...”⁶³

1942 yılı Medeni Hukuk-3 sınavının birincisi Ekrem Özkunt ise sınav kağıdında önce Ebul'ulâ Mardin'in *Borçlar Hukuku Umumi Hükümler*

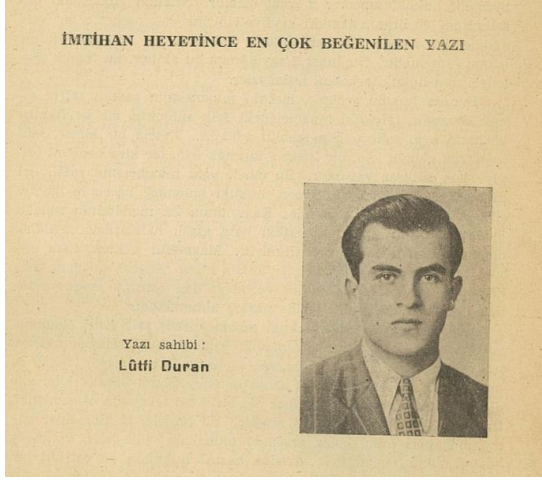
⁶¹ Güneş, Turan, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 5, Kenan Basımevi, 1942, s.23

⁶² Duran, Lütfi, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 5, Kenan Basımevi, 1942, s.44.

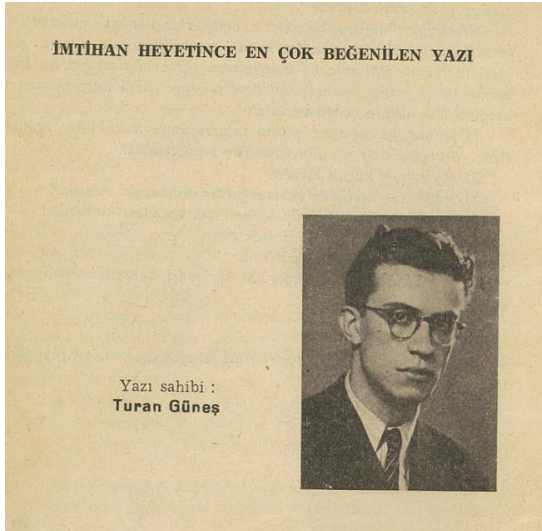
⁶³ Malatyalıoğlu, Kutsi, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 2, Cumhuriyet Matbaası, 1939, s.41.

isimli kitabına atıf yapmış daha sonra meseleye Fransız doktrininin getirdiği yorumları aktarmıştır:

“... Fransız hukukçuları bu borçları esas itibarı ile bir varlık olarak nazara almamaktadırlar. Mesela ikrar orada bir borçla takas ve mahsup yapılamaz. Fakat bununla beraber Fransız hukukunda tabii borçları tediye, hibe gibi de telakki olunmamakta ve ifa eden borçlu için tekrar isteme hakkı zail olmamaktadır...”⁶⁴

Hukuk Birincileri, Sayı 5, s.43.

Hukuk Birincileri, Sayı 5, s.20.

⁶⁴ Özkunt, Ekrem, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, Sayı 5, Kenan Basımevi, 1942, s.84.

V. Sonuç Yerine: Neyi Kaybettiğini Hatırla

Türkiye’deki hukuk eğitiminin sorunlarının her geçen gün arttığı ve kronikleştiği bilinen bir gerçektir. Hukuk eğitiminde yaşanan sorunlara bağlı olarak hukuk fakültesi mezunlarının kalitesindeki düşüş de hukuk camiasındaki farklı odaklar tarafından sıklıkla dile getirilmektedir.

Hukuk Birincileri’nde yer alan sınav kağıtları üzerinden günümüzdeki hukuk fakültesi öğrenci profiliyle, *Hukuk Birincileri*’nin yayımlandığı dönemdeki hukuk fakültesi öğrenci profilinin mukayese edilmesi elbette metodolojik açıdan sorun arz edecektir. Bu mukayeseyi tam anlamıyla yapabilmek için elimizde yeteri kadar kaynak bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu başlık altında yapacağımız değerlendirmeler bir mukayeseden ziyade üzerinde duracağımız hususlara ilişkin okuyucuları düşünmeye davet etmekten başka bir şey değildir.

Yakın geçmişte ve uzak geçmişte hukuk eğitimi konulu pek çok çalışmada eleştirilen önemli konulardan biri öğrencilerin kendini ifade etme yeteneğinin gelişmemiş olması ve kompozisyon bilgisinin yetersizliğidir.⁶⁵ Bu konudaki sorunun temel kökeni ise genellikle ortaöğretim eğitiminin yetersizliği ile ilişkilendirilmiştir.⁶⁶ İl Han Özay’ın konuya ilişkin yorumu şu şekildedir:

“Hukuk dili kendine özgü ayrı bir teknik sorun olarak çok önemlidir. İtalya’da Latince, hatta benim zamanımda eski Yunanca bilmeyeni fakülteye kayıt etmezlerdi. Harvard’da ise özel bir uzman tarafından hukuksal kompozisyon ve yazı dersleri verilir. İstanbul’daki [İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi-T.Ö.] bu Türkçe derslerinde orta okulda öğrenmiş olması gereken dilbilgisi kuralları üzerinde durulduğu gibi bunları okutan da bir ceza hukukçusudur.”⁶⁷

Kasım Akbaş, A. Haluk Atalay, Melike Belkıs Aydın ve Ertuğrul Uzun’un birlikte kaleme aldıkları bildiride ise yine benzer bir anlatımla öğrencilerin “hazırbulunuşluklarına” vurgu yapılmaktadır:

“Hukuk felsefesi derslerinde deneyimlenen en büyük sorunlardan biri, öğrencilerin hazırbulunuşluklarıdır. Okuma, tartışma, analiz etme, karşılaştırma, özetleme gibi yeteneklerin kazandırılmadığı bir lise

⁶⁵ Akıntürk, a.g.m., s.604; Öztürk, Hakan, “Hukukçuların Eğitimi”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 1, 2010, s.173; Güran, Sait, “Sait Güran’ın Konuşması: Öğretim Yöntemi, Öğrenciler, Ders Programı, Öğretimi Verenler, Yönetim”, Hukuk Öğrenimi ve Hukukçunun Eğitimi: Uluslararası Toplantı, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2004, s.89.

⁶⁶ Akıncı, Şahin, “Hukuk Eğitimi Üzerine Düşünceler”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 1-2, 2001, s.11.

⁶⁷ Özay, İl Han, “Batı Ülkelerinde Hukukçuların Yeri ve Yetiştirilmesi”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, Cilt 9, Sayı 1-3, 1988, s.257.

eğitiminin ardından yine ağırlıklı olarak ezbere dayalı bir pozitif hukuk öğretimiyle karşılaşan öğrenciler, felsefi meseleleri konu edinen metinleri okuma ve anlama konusunda büyük sıkıntı yaşamaktadır.”⁶⁸

Hukuk Birincileri’nin yayımlandığı dönemde de ortaöğretim eğitiminin yetersiz olduğu düşünülebilir. Ancak buna rağmen öğrencilerin, sınavlarda gösterdiği başarı ayrıca değerlendirmeye muhtaçtır.

Dili kullanma becerisi sadece öğretim üyelerinin değil kurumsal olarak İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin önem atfettiği bir meseledir. 1942 tarihli *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Talebe Rehberi*’nde rastladığımız ilgili düzenlemeler bu bağlamda kayda değerdir:

“İhtiyari derslerle haftada bir saat okunan derslerden gayrı her dersin profesörü sene içinde en az iki kompozisyon yaptırır. Bu kompozisyonlar profesörün tensibine göre ders veya ameli ders saatlerinde veyahut profesörün dekanla birlikte tespit edeceği bir günde fakülte salonlarında yaptırılır. Her kompozisyonda üç mevzu verilerek talebe bunlardan birini seçer. Kompozisyonların imtihan neticeleri üzerindeki tesirleri her ders yılı başında karar altına alır, ilan edilir. Her dersin en az bir kompozisyonunda mazeretsiz olarak bulunmayanlar imtihana kabul edilemez.”⁶⁹

Hukuk Birincileri’nde yayımlanan sınav kağıtları incelendiğinde okulda uygulanan bu yöntemin başarıya ulaştığını somut olarak gözlemlemek mümkündür. Öğrencilerin dili kullanmadaki başarısını sadece bu düzenlemeyle ilişkilendirmek elbette yeterli değildir. Ancak uygulanan yöntemin azımsanmayacak derecede etkili olduğunu yadsıyamayız.

Öğrencilerin kendini ifade etme kabiliyetini geliştirmesine neden olan bir diğer husus ise “ameli kurlara” verilen önemdir. Günümüzde de hukuk fakültelerinde pratik çalışmalar sıklıkla uygulanmaktadır. Ancak bu çalışmaların sene içinde kaç kez uygulanacağı ve niteliği genellikle öğretim üyelerinin inisiyatifine bırakılmıştır. Ancak *Hukuk Birincileri*’nin yayımlandığı yıllarda ameli kurlara verilen önemin daha belirgin olduğu ve birtakım kurallara tâbi tutulduğu ifade edilmelidir:

“Ameli dersler, ders programlarına dahil mevzuları talebenin kendi kendilerine inceleyerek ve derinleştirerek bilgilerini genişletmelerini temin içindir. Bu maksatla ameli derslerde her dersin

⁶⁸ Akbaş, Kasım - Atalay, A. Haluk - Aydın, Melike Belkıs - Uzun, Ertuğrul, “Hukuk Felsefesini Anlatmak Başlıklı Yuvarlak Masa Toplantısı - Konuşma Kaydı Çözümü”, Hukuk Kuramı, C. 1, S. 6, 2014, s.17.

⁶⁹ *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Talebe Rehberi*, İstanbul, Arkadaş Matbaası, 1942, s.21-22.

mahiyetine göre münakaşalı konferanslar tertibi, mahkeme içtihatlarının ve metinlerin tetkiki ve şerhi, ana derslerin izahı, muhtelif dersler arasındaki alâka ve münasebetlerin mütalâası gibi mesai yapılır.”⁷⁰

Son yıllarda sıklıkla eleştirilen konulardan biri de hukuk eğitiminin, salt mevzuat bilgisine dayanan, Sadri Maksudi Arsal’ın deyimiyle “adliyecilikle”⁷¹ özdeşleştirebileceğimiz bir yapıya bürünmüş olmasıdır . Arsal, *Hukukun Umumi Esasları* isimli eserinde bu husus hakkında önemli uyarılarda bulunmaktadır:

“Şu hakikati hiç bir zaman unutmamak lâzımdır ki, mevzu hukuk ahkâmını, bir memlekette mer’î kanunların hepsini veya bir kısmını ezbere bilen herhangi bir kanuncu hakikî manasiyle hukukçu değildir. Ancak hukuk ahkâmının istinat ettiği içtimaî ve ilmî esasları kavrayan ve izaha muktedir olan adam hukukçudur. Uzun müddet bir mahkemede çalışmış bir zabıt kâtibi, bir çok kanunların ahkâmını tamamiye benimsemiş olabilir. Fakat bildiği ahkâmın içtimaî, ahlâkî esaslarını kavramak için lâzım olan fikrî inkişafa malik değilse, yüksek tahsili ve hukukî terbiyesi yoksa, bu zabıt kâtibi kanunları bildiği halde, hukukçu sayılamaz.”⁷²

Bu sorunu bertaraf etmeye yönelik atılacak ilk adımlardan biri de “temel bilimlere” yönelmektir. Michael Stolleis’in temel bilimlerin önemi hakkındaki düşünceleri bu bağlamda değerlendirilmelidir:

“Alman hukukunun on dokuzuncu yüzyılda bütün dünyayı etkileyen büyük bir cazibeye kavuşması, büyük Roma hukukçuları (Pandektistler), ceza hukukçuları, anayasa hukukçuları, hukuk felsefecileri ve hukuk tarihçileri sayesinde olmuştur. O zamanlarda hukukun hangi alt disiplini söz konursa olsun, on dokuzuncu yüzyılın bütün meşhur isimlerinin ortak özelliği, temel bilimlere ciddi bir şekilde yönelmiş olmalarıdır. Bu insanlara cazibelerini kazandıran, başka şekillerde ve başka materyaller üzerinde de uygulanabilir olan araştırmalar yapmış ve teoriler geliştirmiş olmalarıdır.”⁷³

Hukuk Birincileri’nde yayımlanan Hukuk Felsefesi, Hukuk Başlangıcı ve Hukuk Tarihi, Amme Hukuku gibi derslerin sınav kağıtları incelendiğinde öğrencilerin, bu derslere en az diğer dersler kadar önem

⁷⁰ *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Talebe Rehberi*, İstanbul, Arkadaş Matbaası, 1942, s.21.

⁷¹ Sadri Maksudi Arsal, bu kavramı “Hukuk İlmi ve Sosyoloji” isimli makalesinde kullanmaktadır. Bkz. Arsal, Sadri Maksudi, “Hukuk İlmi ve Sosyoloji”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, 1943, s.20.

⁷² Arsal, Sadri Maksudi, *Hukukun Umumi Esasları*, Ankara Hukuk Fakültesi Neşriyatı, Ankara, 1937, s.14-15.

⁷³ Stolleis, Michael, “Hukuk Tarihi, Hukukun Temel Bilimleri ve Almanya’da Bugünkü Hukuk Eğitiminin Eleştirisi”, Çev.: Muhammed İkbâl İmamoğlu, Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, S. 8, 2009, s.74.

verdiği gözlemlenmektedir. Günümüzde çoğu öğrencinin “angarya” olarak gördüğü bu derslerde 1938-1945 dönemi öğrencilerinin gösterdiği başarı dikkat çekicidir. Bu konuda Cemal Bâli Akal’ın yakıcı bir gerçeklik barındıran değerlendirmesini anmak gerekir:

“Kuramsal olanın kaçınılmaz olarak hor görüleceği bu ortamda, sözde ‘felsefe’ yapan hukukçular kendi kendilerini üretme konusunda kan kaybına uğradılar. Neredeyse ait oldukları daldan utanır oldular. Öğretenler ve öğrenenler bu çerçeveye uyan rolleri hemen benimsediler. Kuramsal diye damgalanan dersler öğrenciler için soyut bir angaryaya dönüştü. Öğreticiler de bu derslerin hocası oldukları için herkesten özür diletecek duruma geldiler. Beceriksizlikleri ya da iyi hukukçu olmayışları yüzünden buraya geldikleri yüzlerine öylesine çok vuruldu ki, sonunda dudaklarına fermuar çekilip dilsizleştiler. Başka türlü de olamazdı. Spinozaca ‘felsefe yapma’ imkanının yok edildiği bir ortamda... Orada bin çiçek açmaz.”⁷⁴

Yukarıda bahsedilen sorunlara sadece öğrenciler bakımından yaklaşmak elbette doğru değildir. Hukuk eğitiminde yaşanan erozyonun başat unsurlarından biri de pek çok hukuk fakültesinin yeterli nitelik ve nicelikte öğretim üyesine sahip olmamasıdır. *Hukuk Birincileri*’nde yer alan öğrencilerin başarısının sırrını ise dönemin öğretim üyelerinin kalitesiyle ilişkisi üzerine düşünmek gerekir. Ancak bahsettiğimiz kalite sadece akademik bir yetkinliği içermemektedir. Ebul’ulâ Mardin’in deyimiyle öğrencilere “hukuk zevki”⁷⁵ aşılayan yani bir anlamda hukuk eğitimi verirken muhatapları üzerinde estetik değer oluşturan bir kaliteden bahsediyoruz.⁷⁶ Ancak bu kalitenin öğrencilere aktarılması iyi işleyen bir sistemin üzerine inşa edilmelidir. Bu ışık altında Sulhi Dönmezer’in öğrencilik yıllarından bahsederken işaret ettiği noktalar yol gösterici olacaktır:

“[...] Benim öğrenci olduğum dönem 1933 Atatürk İstanbul Üniversitesi reformundan sonraki üniversitedir. Hukuk fakültesidir. O zamanlar, ayrıca iktisat fakülteleri olmadığı için iktisat bilimleri de geniş okutulurdu. Nazari iktisat, tatbiki iktisat, doktrin, iktisadi meseleler tarihi, istatistik, hukuk felsefesi, hukuk sosyolojisi, genel sosyoloji, bütün bunlar okutulurdu. Şimdi düşünüyorum ondan sonra birden bire bir şeyler oldu. Bunların birçoğu çıkarıldı ve hukuk tedrisatı, belirli ana

⁷⁴ Akal, Cemal Bâli, *Burası Tanzanya mı Karanfil?*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2. Baskı, 2012, s.58.

⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Şimşek, Sezer, *Ebul’ulâ Mardin: Cumhuriyet Devrinde Bir Osmanlı Alimi*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2015, s.108-109.

⁷⁶ Ebul’ulâ Mardin’in sıklıkla kullandığı “hukuk zevki” tabiriyle, Irnerius ve “hukuk sanatının öğretimi” kavramlarına aynı pencereden yaklaşmak kışkırtıcı olacaktır. Irnerius hakkında bkz. Atalay, Ahmet Haluk - Çataloluk, Gökçe, “Hukukun Feneri ve Günümüzde Hukukun Bir Sanat Olarak Öğretimi”, Hukuk Kuramı, C.2, S. 6, 2015, s.52-58.

kanunlara dayalı bilgileri veren bir kurum haline gelme yoluna sokuldu [...]

[...] Niçin iyi işleyen bir sistemi bozduk onu bulalım. Biz hukuk fakültesindeyken sabah saat 08:00'den 13:00'e kadar ders okunurdu. Cumartesi dahil öğleden sonra seminerler yapılırdı. Herkes seminerlere devam ederdi ve bu seminerleri idare eden hocalar Prof. Şuardi [Andreas Schwarz], Prof. Honic [Richard Honig], Prof. Ropce [Wilhelm Röpke] bizim hocalarımız. Hepimiz seminerlere geç vakte kadar devam ederdik. Ondan sonra gayet sıkı, şiddetli sınav usulleri vardı. Hepsini terk ettik. Hepsinden vazgeçtik. Dolayısıyla yarım yamalak yetişen bir neslin hukukçu olarak ortaya çıkmasına neden olduk [...]

[...] Onun için benim tavsiyem şudur. Şu iki dönemi birbiriyle mukayese ediniz. Bu iki dönem arasında ne gibi farklılıklar yapılmıştır? Bu farklılıkların sonuçları ne olmuştur, bunları tespit ediniz. O zaman hukuk eğitimi itibarı ile tutulması lazım gelen yol ortaya çıkar [...]”⁷⁷

İdeal hukuk eğitimi sadece 1938-1945 dönemi üzerinden düşünmek yeterli olmamakla birlikte fazlasıyla indirgeyici bir yaklaşım olacaktır. Ancak *Hukuk Birincileri*'ne sadece efemera niteliği taşıyan nostaljik bir gözle bakmak da hakkaniyetli olmayacaktır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, neyi kaybettiğimizi hatırlamanın, 1938-1945 dönemindeki deneyimden günümüz öğrencilerinin ve öğretim üyelerinin ilham alması üzerine açık bir tekliftir.

⁷⁷ Dönmezer, Sulhi, “Hukuk Eğitimi ve Sorunları”, *Hukuk Kurultayı 2000*, Ankara Barosu Yayını, Ankara, 2000, s.636-637.

KAYNAKÇA

Abadan Unat, Nermin, *Kum Saatini İzlerken*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, 2. Baskı.

Abadan, Yavuz, “Profesörün Mütâlaası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri*, Sayı 2, Cumhuriyet Matbaası, 1939.

Akal, Cemal Bâli, *Burası Tanzanya mı Karanfil?*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2012, 2. Baskı.

Akbaş, Kasım/Atalay, A. Haluk/Aydın, Melike Belkıs/Uzun, Ertuğrul, “Hukuk Felsefesini Anlatmak Başlıklı Yuvarlak Masa Toplantısı - Konuşma Kaydı Çözümü”, *Hukuk Kuramı*, C. 1, S. 6, 2014.

Akıncı, Şahin, “Hukuk Eğitimi Üzerine Düşünceler”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 1-2, 2001.

Akıntürk, Turgut, “Hukuk Eğitimi ve Sorunları”, *Hukuk Kurultayı 2000*, Ankara Barosu Yayını, Ankara, 2000.

Arık, Kemal Fikret, “Kitap Tahlili”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*, C. 9, S. 4, 1954.

Arsal, Sadri Maksudi, *Hukukun Umumi Esasları*, Ankara Hukuk Fakültesi Neşriyatı, Ankara, 1937.

Arsal, Sadri Maksudi, “Hukuk İlmi ve Sosyoloji”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, 1943..

Aster, Ernst, “Profesörün Mütâlaası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri*, S. 7, Kenan Matbaası, 1945.

Atalay, Ahmet Haluk/Çataloluk, Gökçe, “Hukukun Feneri ve Günümüzde Hukukun Bir Sanat Olarak Öğretimi”, *Hukuk Kuramı*, C. 2, S. 6, 2015.

Başgil, Ali Fuad, “Profesörün Mütâlaası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri*, Sayı 1, Arkadaş Basımevi, 1938.

Bozkurt, Gülnihâl, *Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010, 2. Baskı.

Crozat, Charles, “Profesörün Mütâlaası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri*, S. 7, Kenan Matbaası, 1945.

Çıtacı, Mustafa/Uysal, Emirhan, “Spor Gazeteciliğinin Ağabeyi: Halit Kıvanç”, *E-Papirüs*, S. 7, 2014.

Dönmezer Çakıroğlu, Zuhal, “Canım Babam”, *Suç ve Ceza: Ceza Hukuku Dergisi*, S. 1, 2008.

Dönmezer, Sulhi, “Hukuk Eğitimi ve Sorunları”, Hukuk Kurultayı 2000, Ankara Barosu Yayını, Ankara, 2000.

Duran, Lütfi, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 5, Kenan Basımevi, 1942.

Erdem, Ali Rıza, “Atatürk’ün Liderliğinde Üniversite Reformu: Yükseköğretim ve Bilim Tarihimizde Dönüm Noktası”, Belgi Dergisi, S. 4, 2012.

Esen, Bülent Nuri, “Türkiye’de Borçlar Hukuku Üzerindeki Çalışmalara Bir Bakış”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, 1943.

Gedikli, Fethi, “İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ne Zaman Kuruldu?”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 69, S. 1-2, 2011.

Gönensay, Samim/Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 8, Kenan Matbaası, 1945.

Gözler, Kemal, *Hukuk Eğitiminde Sınavlar*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 1999.

Güneş, Turan, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 5, Kenan Basımevi, 1942.

Güran, Sait, “Sait Güran’ın Konuşması: Öğretim Yöntemi, Öğrenciler, Ders Programı, Öğretimi Verenler, Yönetim”, *Hukuk Öğrenimi ve Hukukçunun Eğitimi: Uluslararası Toplantı*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2004.

Gürler, Sercan, “Dilde, Fikirde, İşte Sadri Maksudi: Hukukun Umumi Esasları ve Hukuk Felsefesi Tarihi Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal’a Armağan Özel Sayısı), C. LLXXV, 2017.

Hafızoğulları, Zeki, “Hukuk Öğretiminde Test Mümkün Müdür?”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXXIX, S. 1-4, 1982-1987.

Hirsch, Ernst, *Anılarım: Kayzer Dönemi Weimar Cumhuriyeti Atatürk Ülkesi*, Çev.: Fatma Suphi, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara, 1997.

Hirsch, Ernst, *Pratik Hukukta Metot*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 2010, Yedinci Baskı.

Hirsch, Ernst, “Hukuk Neşriyatı Bibliyografyası (1934-1940)”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 6, S. 4, 1940.

Hirsch, Ernst, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 1, Arkadaş Basımevi, 1938.

Honig, Richard, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S.1, Arkadaş Basımevi, 1938.

İşıktaç, Yasemin, “Yeni Kantçı İstanbul Okulu”, Gedikli, Fethi (Ed.), *I. Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Kabaş, Sedef, *Hayatını Seçen Kadın: “Hocaların Hocası” Nermin Abadan Unat*, Doğan Kitap, İstanbul, 2010.

Kızılay, Naşit, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 1, Arkadaş Basımevi, 1938.

Kocatürk, Utkan, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Kronolojisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

Malatyalıoğlu, Kutsi, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 2, Cumhuriyet Matbaası, 1939.

Mardin, Ebul’ulâ, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 1, Arkadaş Basımevi, 1938.

Okandan, Recai, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 6, Kenan Matbaası, 1944.

Onar, Sıddık Sami, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 4, Kenan Basımevi, 1941.

Özay, İl Han, “Batı Ülkelerinde Hukukçuların Yeri ve Yetiştirilmesi”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, C. 9, S. 1-3, 1988.

Özcan, Mehmet Tevfik, “İ.Ü Hukuk Fakültesi’nin Kurumsallaşmasının Tarihçesi”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 61, S. 1-2, 2003.

Özkunt, Ekrem, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 5, Kenan Basımevi, 1942.

Öztürk, Hakan, “Hukukçuların Eğitimi”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 1, 2010.

Schwarz, Andreas, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 4, Kenan Basımevi, 1941.

Schwarz, Andreas, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 7, Kenan Matbaası, 1945.

Sızmaçoğlu, Turgut, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 7, Kenan Matbaası, 1945.

Stolleis, Michael, “Hukuk Tarihi, Hukukun Temel Bilimleri ve Almanya’da Bugünkü Hukuk Eğitiminin Eleştirisi”, Çev.: Muhammed İkbâl İmamoğlu, Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, S. 8, 2009.

Sungar, Süreyya, “İmtihan Heyetince En Çok Beğenilen Yazı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 1, Arkadaş Basımevi, 1938.

Sungurbey, İsmet, *Ebul’ulâ Mardin*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1988.

Şimşek, Sezer, *Ebul’ulâ Mardin: Cumhuriyet Devrinde Bir Osmanlı Alimi*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2015.

Taner, Tahir, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 8, Kenan Matbaası, 1945.

Türk, Hikmet Sami, “Sınavlar”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXVI, S. 1-2, 1969.

Uysal, Nilgün, *Zaman Kaybolmaz: İlber Ortaylı Kitabı*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, 9. Baskı.

Yavuz, Hulûsi, “Cerîde-i Adliyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 7, TDV Yayınları, Ankara, 1993.

Yörük, Abdülhak Kemal, “Profesörün Mütâlaası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Birincileri, S. 7, Kenan Matbaası, 1945.

EK

1938 – 1945 Dönemi İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dönem Birincileri:

1937- 1938 Ders Yılı Birincileri:

Fakülte Birincisi: Osman Sulhi Dönmezer

İkinci Sınıf Birincisi: Ali Bedri Saltuğ

Birinci Sınıf Birincisi: Mehmet Süreyya Sungar

1938-1939 Ders Yılı Birincileri:

Üçüncü Sınıf Birincisi: Ali Bedri Saltuğ

İkinci Sınıf Birincisi: Osman Talaygüder

Birinci Sınıf Birincisi: Vedat Seviğ

1939-1940 Ders Yılı Birincileri:

Fakülte Birincisi: Ali Bedri Saltuğ

Üçüncü Sınıf Birincisi: Zahit İmre

İkinci Sınıf Birincisi: Emin Ülgener⁷⁸

Birinci Sınıf Birincisi: Mehlika Şarman

1940-1941 Ders Yılı Birincileri:

Fakülte Birincisi: Zahit İmre

Üçüncü Sınıf Birincisi: Semih Özmert⁷⁹

İkinci Sınıf Birincisi: Mehlika Şarman

Birinci Sınıf Birincisi: Leyla Ceylan

⁷⁸ Birinci sınıf öğrencilerinden Emin Ülgener'in not ortalamasıyla, Müfide Toksabay'ın not ortalaması aynıdır. Ancak Emin Ülgener'in medeni hukuk sınav kağıdının neşre layık görülmesi nedeniyle birinci Emin Ülgener seçilmiştir.

⁷⁹ Üçüncü sınıf öğrencilerinden Semih Özmert'in asli derslerdeki not ortalamasıyla, Sabiha Ateş'in asli derslerdeki not ortalaması aynıdır. Ancak Semih Özmert'in aynı zamanda "seçme ders imtihanına" girmiş olması ve Ceza Muhakemeleri Usulü sınav kağıdının neşre layık görülmesi nedeniyle birinci Semih Özmert seçilmiştir.

1941-1942 Ders Yılı Birincileri:

Fakülte Birincisi: Semih Özmert

Üçüncü Sınıf Birincisi: Mehlika Şarman

İkinci Sınıf Birincisi: Lütfi Duran

Birinci Sınıf Birincisi: Necdet Çınaryılmaz

1942-1943 Ders Yılı Birincileri:

Fakülte Birincisi: Mehlika Şarman

Üçüncü Sınıf Birincisi: Atıf Yonsel

İkinci Sınıf Birincisi: Turhan Feyzioğlu

Birinci Sınıf Birincisi: Muammer Yaşar Olgun

1943-1944 Ders Yılı Birincileri:

Fakülte Birincisi: Atıf Yonsel

Üçüncü Sınıf Birincisi: Turhan Feyzioğlu⁸⁰

İkinci Sınıf Birincisi: Yusuf Ziyat Köprülü

Birinci Sınıf Birincisi: Mahmut Toktaş

1944-1945 Ders Yılı Birincileri:

Fakülte Birincisi: Turhan Feyzioğlu

Üçüncü Sınıf Birincisi: Sahir Talât Akev

İkinci Sınıf Birincisi: Sait Azmi Gönül

Birinci Sınıf Birincisi: Orhan Adli Apaydın

⁸⁰ Üçüncü sınıf öğrencilerinden Turhan Feyzioğlu'nun not ortalamasıyla, Turgut Sızmazoğlu'nun not ortalaması aynıdır. Birinciye tespit edebilmek adına birçok farklı ölçüte başvurulmuş ancak bu ölçütlerin de aynı olması nedeniyle ikinci sınıfta da birinci olan Turhan Feyzioğlu'nun birinci olarak seçilmesine karar verilmiştir.